

ponse à Mommsen: L'Alsace est-elle allemande au française?," E. Laveley v „Le gouvernement et la démocratie“, najbolj jasno, precizno in dostopno pa jo je formuliral E. Renan v svojem predavanju s temo „Quest qu' une nation?“, leta 1882., izišlem pet let kasneje.

Glavne misli tega predavanja so: narodnost je velika moralna skupnost, je duša, je duhovno počelo. Dve stvari sta osnovni v tej duši, v tem počelu. Prva je v preteklosti, druga je v sedanjosti. Prva je skupna posest spominov. Druga je sedanja složnost; želja, živeti skupaj; volja priznati veljavo dediščine, ki je bila skupno podedovana. Narod kot enota, kot poedinij je izsledek in posledica dolgega skupnega truda v preteklosti, skupnih žrtev in odpovedi. Kult prednikov je izmed vseh najbolj upravičen: predniki so nas naredili take, kakršni smo. Junaška preteklost, veliki ljudje, slava: to je osnova, na kateri počiva ideja narodnosti. Imeti skupna slavna dejanja v preteklosti, skupno voljo v sedanjosti, velika dela, storjena s skupnimi močmi, voljo, delati jih še nadalje: to je bistveni pogoj za obstoj naroda. Špartanska pesem „Smo to, kar ste bili vi; bomo to, kar vi ste“ je v svoji preprostosti himna vsake domovine sploh.

(Dalje.)

Refleksije

Pol leta pozneje

Robert Aron, avtor knjige „Konec poveljne dobe“, omenja, kakó je Proudhon že leta 1860. predvidel usodo Evrope, kakor jo doživljamo danes. Ob narodnem vprašanju, ki je tedaj že gibalo evropsko politiko, se je bilo Evropi odločiti med enotnimi, centralistično urejenimi državami z enim gospodujočim narodom, na katerega je bila dejansko omejena pravica samoodločbe, in med federalističnimi državami z več enakopravnimi narodi. Evropa je izbrala prvo pot in Proudhon je ob primeru naroda, ki se je prav tedaj osvobodil in zedinil, napovedal železno roko diktature, ki bo tlačila ta narod ob sodelovanju pretorja, izkoriščevalca in duhovna. In Evropa se bo naglo bližala ustanovitvi petih ali šestih imperijev, ki bodo gospodovali svetu.

Danes smo priče, kakó se uresničuje ta novi svet. Doslej smo šteli Versailles kot odločilen mejnik v razvoju Evrope. Takrat in še dolgo potem pač nismo mislili, da utegnejo biti napake in pomanjkljivosti tega mirú korenine usodnega razvoja, ki je sledil. Zadnje mesece pa nam je vsak dan bolj jasno, da je Versailles v bistvu samo izprevrgel razmerje sil, ki so se bile za oblast v svetu, in s tem zadržal tekmo. Osvoboditev ljudstev in narodov, ki se je politično izvedla z demokratizacijo nekaterih avtokratskih držav in z ustanovitvijo novih narodnih držav, se nam zdi danes kot lep okras, s katerim so prikrili novo, surovo in brezobzirno delitev sveta.

Tudi v politiki stvari ne gredo ravne, načelne poti. V vsakem trenutku se stika toliko nasprotnujočih si sil in vsaka politična ureditev pomeni več ali manj

⁹ Enako je dobiti več splošnih misli o tem problemu v njegovem delu: „Questions contemporaines“.

kompromisno rešitev, ki služi v različnih pogledih raznim silam. Brez dvoma je prav Versailles, ki je po štiriletni vojni dal Evropi nov obraz, z načeli demokracije, narodne samoodločbe in mednarodnega sodelovanja omogočil resnični napredek. Saj je dovolj, da se spomnimo, da je poveljna doba dvignila v življenje čisto nove ljudske plasti in da je drugod šele ona prebudila prej podložne narode, pa čeprav je bila demokracija ostvarjena z vsemi previdnostmi in pridržki in so nekateri mali narodi v imenu narodne enotnosti le zamenjali gospodarja, ker se je po vojni nadaljevala pot, ki jo je bil ugotovil že Proudhon.

Toda odločilna moč tudi po vojni ni prešla v roke ljudstva in trajnost novih pridobitev ni bila odvisna od njega. To je tisti vidik, po katerem moramo danes presoјati Versailles in njegova načela. Vendar se je v konstelaciji, kakršna se je ustvarjala v Evropi z novim dvigom po vojni odrinjenih sil usoda malih narodov vezala slej ko prej na zapadne sile in njihovo demokracijo. Obstojala je še zmerom relativna vrednost poveljne ureditve, ki jo je bilo treba obraniti, da se Evropa ne vrne v dobo predvojne človekove in narodne nesvobode. Pred Münchnom je bila Evropa v znamenju tega nasprotja.

München pa je brez boja izbrisal Versailles. Domala vse pridobitve velike vojne, razen nekaj manj pomembnih ostankov, so izgubljene. Bilo je treba še pol leta, da se je v žarki luči pokazala pot, ki jo je treba iti do kraja. Dve desetletji jo je zasenčeval Versailles, ki so ga narodi dolgo gledali kot doseženi cilj, da niso videli naprej. Kar sam od sebe se je podrl temelj poveljne Evrope, kakor da ga sploh ni bilo. Kdo bi se čudil, če danes ljudje v nasprotju sil, ki jih označujejo kot demokratske in totalitarne, s skrbjo in bojaznijo mislijo na prihodnost demokracije. Kakor verujem v demokracijo, je dejal Julien Benda, vendar se mi zdi, da ima boljše izgleda nasprotni nazor.

Toda ta obrazec ne podaja bistva današnjega nasprotja v svetu. Benda misli na demokracijo v svoji domovini in v anglosaških deželah ter na celotnostni red v sosednjih deželah onstran Rena in onstran Alp. Da, ta demokracija res nima več življenjske krvi, ki bi lahko oplajala in poživiljala ter tudi branila svobode željne narode kot v prejšnjem stoletju. Državljan, nosilec te demokracije, je v izpremenjenih družbenih razmerah prav tako kot njegov tovariš v nedemokratskih deželah postal samo ulomek človeka. Bolj kot kdaj stremi po življenjskem ravnotežju, po celotnem življenjskem pogledu in občutku. Lahko bi imenovali totalitarnost pogled, ki skuša povezati vse življenjske sestavine v celoto, najti človeku mesto v družbi in vesoljstvu — skratka, kot pravi profesor Vermeil, najti harmonijo med individualnim in univerzalnim smislom.

Saj se je tudi človeku prejšnjega stoletja zastavljal v bistvu isti problem. Toda živeč v drugačnih razmerah, ga je človek tudi drugače reševal. Pred razvojem velikih industrijskih in drugih obratov, ko družbena nasprotja še niso bila tako ostra, je ustrezal politični red demokracije, ki je uveljavila pravno enakost in svobodo ter slonela na političnih strankah. Družba gospodarsko samostojnih posameznikov, dasi se je omejevala le na meščanski sloj, je bila uravnovešena in je dejansko predstavljala svoj celotnostni red v znamenju političnih načel liberalne demokracije.

Bistvo celotnostnega reda je namreč neka zveznost in sredotežnost družbenih elementov, ki stremé k skupnemu smotru, katerega uresničenje daje možnost njihovemu življenju. V času ostrih družbenih nasprotij, ko si stojé nasproti množine bogastva, katerega gospodar je neznatna manjšina, in množice ljudi, ki nimajo najpotrebnejših sredstev za golo življenje, to seveda ni mogoče. Spričo takó izpremenjenega temelja izgubé tudi liberalna načela svoj prvotni pomen in liberalne ustanove niso več pravi organ tistih, ki jih po imenu še predstavljajo.

Ves državni stroj obvladuje, kdor je gospodar materialnih sredstev. Zato se je po vojni težišče bojov preneslo iz parlamenta in ti boji sami so dobili čisto nov značaj. Ni šlo več za obrambo koristi posameznih skupin ali stanov v družbenem redu, ki je bil vsem več ali manj ugoden ali vsaj znosen življenjski okvir, kot v liberalni dobi, temveč za življenjski obstoj dveh plasti, v kateri se je družba v osnovi razdelila in ki jima sožitje v istem družbenem redu ni bilo več mogoče. Številnost in naraščajoča zavest do kraja obubožanih slojev, ki jih je liberalna demokracija dvignila v politično življenje, sta pridali boju vso ostrino.

Tu se je zastavil problem celotnostnega reda v novi obliki. V nekaterih deželah demokracija, podedovana iz prejšnjega stoletja, ni mogla več vzdržati ravnotežja med obema nasprotujočima si silama. Gospodarsko in spričo omejevanja demokratskih svoboščin tudi politično čedalje bolj brezpravni sloji so začeli zahtevati totalno, integralno demokracijo, s katero naj se predvsem ustvarijo za vse enaki življenjski pogoji. Oblikovala se je čisto nova koncepcija družbene ureditve, ki bi nadomestila liberalno demokracijo in kakor ta ob svojem času tvorila okvir in osnovo za človekovo svobodo in napredek v novih razmerah.

Temu nasproti so hoteli tisti, ki so dosegli gospodujoč položaj v družbi in državi, svojo moč ohraniti in jo zavarovati. To se je izvršilo po eni strani z utesnjevanjem demokratskih svoboščin in uvajanjem absolutističnih vlad, opirajočih se na vojsko, kot so bili primeri v vrsti poveljnih držav. Ta pot je ustrezala v manjših, gospodarsko in politično zaostalih državah, na zunaj več ali manj odvisnih od velikih sil. Tu je prebivalstvo pretežno kmečko, navezano na zemljo in uklenjeno v ozki svet, odmaknjeno od gibanja, ki odločilno izpreminja družbeno in politično življenje. Taka ljudstva se dadó vladati še s preprostimi sredstvi močne državne uprave.

Toda drugače je v deželah, v katerih se je raven gospodarske ter družbene in politične ureditve prav pod vplivom liberalne demokracije visoko dvignila. Tu se je človek res iztrgal iz tesnega sveta domače vasi in zaživel v širokem svetu. Razvoj političnih strank ga je pritegnil v politično življenje in mu odprl pot, po kateri bi s svojo politično dejavnostjo lahko vzel svojo usodo v svoje roke in jo napravil odvisno od lastne politične moči. Ta izprememba je človeku istočasno, ko se je bil za življenjski obstanek, narekovala potrebo novega življenjskega nazora, ki naj ga uravna sredi dogajanja okrog njega. Tisti, ki je hotel proti stremljenjem takó razgibanih množic varovati svoj položaj in vladati, je stal pred novim problemom, kako obvladati prebujeno ljudstvo in ga odvrniti od poti, po kateri je stremelo k svojim smotrom nove popolne demokracije. Ljudstva, ki je že stopilo v politično življenje, ni bilo mogoče izločiti in vladati brez njega po preprostih načelih nekdanjega absolutizma. Zlasti mu je bilo treba dati tudi ideologijo, mu zaokrožiti svet in njegove pojave spraviti v sklad. To nalogo razvijanja in razširjanja ideologije vrši predvsem edina stranka, ki izključi vse ostale in se vključi kot bistveni sestavni del v celotnostni red. S poenostavljenjem stvari, da so bile brez truda dostopne ljudem, z vzbujanjem in negovanjem slabih instinktov v množicah, z izkoriščanjem in izigravanjem živih tradicij so se stremljenja po višjih življenjskih oblikah udušila v novem celotnostnem nazoru, prikrojenem po koristih gospodujoče manjšine.

Človeku je bilo in je treba novega celotnostnega pogleda. Toda odpreš mu ga lahko le, če ga osvobodíš vseh pregraj in spon družbene odvisnosti, neizobraženosti in vpliva izrojenih nagonov. Na edino in izključno osnovo svobode in enakosti človeka se lahko osloni njegovo racionalistično pojmovanje in svobodni duhovni razvoj. Osvobojeni, med seboj enaki družbeni elementi, odvisni drug od

drugega v smislu medsebojne povezanosti, kot jo narekuje izravnana in urejena družba, se v osnovi povežejo in usmerijo k skupnemu smotru, ves njihov duhovni napor velja ostvaritvi in obvarovanju človeškega napredka. Te naravne zveznosti in sredotežnosti pa ne more biti v ureditvi, ki človeka vsestransko utesnjuje in uklepa, tako da je njen celotnostni nazor, ki le navidezno krije še poostrena družbena nasprotja, duhovno nasilje nad večino.

Red, ki ne izravnava življenja na temelju enakosti in svobode človeka, ne more omejiti svoje veljave in oblasti na določen narod. Neskladnost in sredobežnost njegovih sestavnih delov ga silita vedno dalje brez konca. Sila ima prosto pot in slednjič zmaga, kdor je močnejši in si more v imenu svoje moči razširiti življenjski prostor. Mali narodi so v svetu imperialističnih zavojevanj nekaj velikih sil obsojeni, da jih imperiji stró. Če so bili trenutki, v katerih se je v tekmi teh sil ponudila malim narodom prilika, da so zaživeli in si do neke mere uredili samostojno življenje, vidimo danes, kako je njihova usoda slej ko prej zvezana z imperialnimi silami in zato čisto negotova. München je to očitno pokazal.

Nobena druga pot ne more voditi k smotru, da se prav vsi narodi povežejo v skladno skupnost in celotnost človeškega rodú kot ta, da bodi izhodišče in smoter vsega prizadevanja element, ki je vsem skupen: človek. Na tem temelju sloneča popolna in celotna demokracija bo močnejša kot katera koli sila, da izvojuje in obvaruje današnjemu človeku vse, za kar mu gre. Zavest bistvenega konflikta, ki obstoji danes med demokratičnim in nedemokratičnim celotnostnim nazorom, je najdragocenejše spoznanje, ki so nam ga dali zadnji meseci. Albert Kos.

Politični obzornik

Brez varnostnih temeljev

Aneksija Češke, ki je z enim mahom zrušila münchensko konstelacijo, je dokončno razbila vsako iluzijo o pomirjeni Evropi. Po vsej logiki razvojnih zakonitosti povojne Evrope si stojita nasproti dve fronti, ki si z mrzlično diplomatsko delavnostjo ustvarjata pozicije, medtem ko male evropske države predstavljajo objekt te politične borbe. Medsebojna nasprotja med velesilami se kažejo vedno bolj kot nepremostljiva. Vsaka pot dosedanjih političnih metod v mednarodnih odnošajih bi vodila na eni ali drugi strani do usodnih kapitulacij. Tako se je negotovost, ustvarjena v Versaillesu, ki jo je za nekaj časa preglasil romantično optimistični intermezzo Locarna, morala po omenjeni logiki razviti v stanje, kjer se vse dosedanje politične metode medsebojnega sporazumevanja umikajo zopet direktni akciji.

Ko je 8. januarja l. 1918. Woodrov Wilson formuliral v 14 točkah predloge za bodočo politično ureditev sveta, so narodi sprejeli njegove besede z ogromnim navdušenjem. Nov idejni temelj, na katerem naj bi počivala organizacija sveta, se je zdel kljub abstraktnosti trajen in soliden. Načela kot samoodločba in enakopravnost narodov, diplomacija ob kontroli ljudstva in Društvo narodov, „ki mora s skupnim jamstvom zagotoviti malim in velikim narodom teritorialno nedotakljivost in politično svobodo“ (Wilson), pomenijo prodor demokratične zamisli v mednarodne odnošaje ljudstev. Osnovna misel Wilsonovih poslanic je bila, da more biti le demokracija trajna osnova mednarodnega miru, da so ljudski interesi skupni in da se le prosti narodi morejo sporazumeti za medsebojen pravičen mir.